

Małgorzata Bierkowska

Nauczyciel gimnazjum w Bydgoszczy

Otwarcie unijnych rynków pracy a aspiracje edukacyjno-zawodowe młodzieży gimnazjalnej

Słowa kluczowe: rynek pracy, unijne rynki pracy, aspiracje, aspiracje edukacyjno-zawodowe, plany edukacyjno-zawodowe

Key words: labour market, EU labour markets, aspirations, educational and professional aspirations, educational and professional arrangements

Pokolenie obecnych gimnazjalistów jest pierwszym w powojennej historii Polski, przed którym w pełni otworzyły się granice. Świat jest bliższy i bardziej dostępny niż kiedykolwiek. Obok nieograniczonej praktycznie dostępności informacji i kontaktów w świecie wirtualnym, dzięki przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej pojawiły się większe niż dawniej możliwości realnego przemieszczania się, osiedlania, podejmowania nauki i pracy na obszarze całej Unii. Otwarcie unijnych rynków pracy dla polskich pracowników wywołało falę wyjazdów do krajów „starej” Unii Europejskiej. Tematyka pracy za granicą jest obecna zarówno w mediach, jak i w codziennych rozmowach, szczególnie w rodzinach emigrantów zarobkowych.

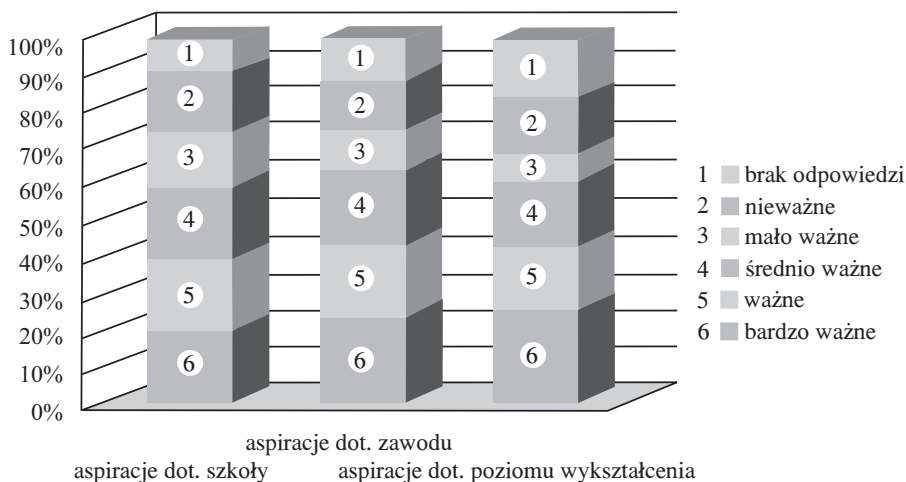
Celem przedstawionych badań było określenie stopnia oddziaływania nowych możliwości poszukiwania pracy, które pojawiły się wraz z otwarciem unijnych rynków pracy dla polskich pracowników na aspiracje edukacyjno-zawodowe młodzieży gimnazjalnej, stojącej przed koniecznością podjęcia pierwszych w swoim życiu decyzji o dalszej edukacji i przyszłym zawodzie.

Badaniami objętych zostało 351 uczniów trzecich klas gimnazjów województwa kujawsko-pomorskiego. Uczniowie określali znaczenie różnych czynników, w tym możliwości znalezienia w przyszłości pracy w innych państwach Unii Europejskiej, dla swoich aspiracji związanych ze szkołą ponadgimnazjalną, zawodem i poziomem wykształcenia w skali od 1 do 5, gdzie 5 oznaczało wpływ bardzo duży, 4 duży, 3 średni, 2 mały i 1 bardzo mały. Brak odpowiedzi na pytanie o wpływ konkretnego czynnika interpretowano jako zupełny brak jego znaczenia

dla badanej jednostki. Procentowy udział opinii dotyczących stopnia wpływu otwarcia unijnych rynków pracy na poszczególne aspiracje przedstawiono w tabeli i w formie graficznej.

Tabela 1. Znaczenie możliwości znalezienia w przyszłości pracy w innym państwie Unii Europejskiej dla poszczególnych aspiracji

Intensywność wpływu	Wpływ otwarcia unijnych rynków pracy dla Polaków na aspiracje edukacyjno-zawodowe (w procentach) N=351			
	dotyczące szkoły ponad-gimnazjalnej	dotyczące zawodu	dotyczące planowanego poziomu wykształcenia	średnio
5 – bardzo ważne	19,94	23,08	25,94	22,99
4 – ważne	19,09	20,23	17,09	18,80
3 – średnio ważne	21,08	21,08	17,95	20,04
2 – mało ważne	13,67	9,97	7,41	10,35
1 – bardzo mało ważne	17,09	13,67	15,95	15,57
brak odpowiedzi	9,13	11,97	15,66	12,25
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00

Wykres 1. Znaczenie możliwości znalezienia w przyszłości pracy w innym państwie Unii Europejskiej dla poszczególnych aspiracji

U ponad jednej piątej badanych wpływ możliwości łatwiejszego znalezienia zatrudnienia w innych państwach Unii Europejskiej na aspiracje edukacyjne

i zawodowe był bardzo duży. Łącznie 42% przyznaje, że ten czynnik był dla nich bardzo ważny lub ważny w planowaniu poziomu wykształcenia, wyborze szkoły i dla aspiracji zawodowych. Widać podział badanej populacji: ponad 40% kształtuje swoje aspiracje w kontekście unijnych rynków pracy, prawie 40% nie uwzględnia tego czynnika lub uwzględnia słabo, a około 20% uwzględnia w sposób umiarkowany.

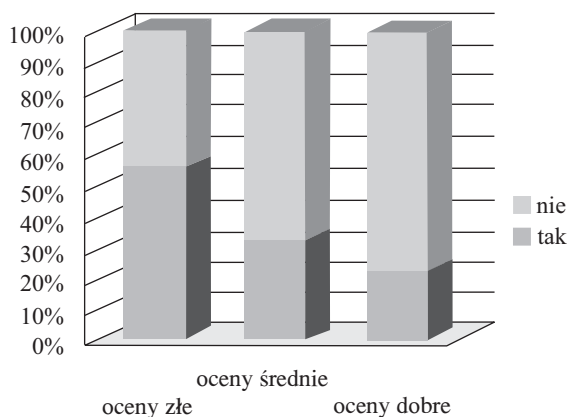
Zbadano również stopień wpływu perspektywy poszukiwania pracy w Polsce na poszczególne aspiracje, aby uchwycić różnicę między ważnością możliwości znalezienia zatrudnienia na unijnym rynku pracy i w Polsce dla aspiracji młodzieży. Badania wykazały, że dla ponad 60% uczniów zwiększenie szans zatrudnienia w kraju, a dla 42% na innych unijnych rynkach pracy jest istotną przesłanką przy wyborze zarówno szkoły ponadgimnazjalnej, zawodu, jak też w projektowaniu poziomu wykształcenia.

Intensywność wpływu możliwości znalezienia w przyszłości zatrudnienia w innych państwach Unii Europejskiej na poszczególne rodzaje aspiracji jest odmienna w różnych grupach osób. Głównymi czynnikami różnicującymi wpływ otwarcia unijnych rynków pracy na aspiracje zawodowe uczniów okazały się wyniki w nauce, typ wybieranej szkoły ponadgimnazjalnej i planowany w przyszłości poziom wykształcenia.

W grupie uczniów najsłabszych, uzyskujących najczęściej oceny dopuszczające lub niedostateczne aż 55,6% podkreśla, że dla nich czynnik ten miał bardzo duży lub duży wpływ na aspiracje dotyczące zawodu. Wśród uczniów osiągających oceny dostateczne i dobre jest to 37,2%, a wśród uczniów z ocenami bardzo dobrymi i celującymi tylko 21,7%. Zatem otwarcie unijnych rynków pracy wywarło najsilniejszy wpływ na aspiracje zawodowe uczniów osiągających najniższe wyniki w nauce, planujących krótką karierę edukacyjną i szybkie wkroczenie na rynek pracy, zamierzających wybrać zawody wymagające najniższych kwalifikacji. Najmniejsze znaczenie miał omawiany czynnik dla osób, które wybór zawodu odroczyły, decydując się na naukę w liceum. Opisane zależności przedstawiono w tabeli i na wykresie.

Tabela 2. Deklarowany wpływ otwarcia unijnych rynków pracy na aspiracje zawodowe a wyniki w nauce

Wpływ na aspiracje zawodowe (N=351)	Uzyskiwane oceny szkolne (liczba osób i odsetek)		
	złe (1,2)	średnie (3,4)	dobrze (5,6)
Tak	30 (55,6%)	51 (37,2%)	13 (21,7%)
Nie	24 (44,4%)	86 (62,8%)	47 (78,3%)
Ogółem	54 (100%)	137 (100%)	60 (100%)

Wykres 2. Deklarowany wpływ otwarcia unijnych rynków pracy na aspiracje zawodowe a wyniki w nauce

W związku z tym oddziaływanie udostępnienia rynków pracy Unii Europejskiej Polakom na aspiracje zawodowe jest odmienne w grupach uczniów wyróżnionych ze względu na typ wybranej szkoły ponadgimnazjalnej. Najliczniejsze grono stanowią ci, którzy deklarują wpływ tego czynnika na wybór zawodu wśród mających zamiar kształcić się w zasadniczych szkołach zawodowych (61,2%), następnie w technikach (32,8%), a najmniej liczne w liceach (31,4%).

Najwięcej tych, którzy przyznają, że na ich aspiracje zawodowe wpływ wywarła perspektywa zwiększenia szansy zatrudnienia w innym państwie Unii Europejskiej planuje wybrać zawody techniczne na poziomie zasadniczej szkoły zawodowej lub technikum (80% wszystkich uczniów wybierających tę grupę zawodów), w tym 44% budowlańców i mechaników, około 40% przyszłych właścicieli firm, ponad 25% pracowników gastronomii i telekomunikacji.

Najmniejszy wpływ zaobserwowano wśród uczniów, którzy chcą wykonywać zawody wymagające najdłuższej edukacji i najwyższego poziomu wykształcenia, a także przyszłych przedstawicieli zawodów, w których raczej poszukuje się pracy w kraju, jak nauczycieli, prawników, pracowników kultury, sztuki, mediów, służb mundurowych, a także rolników i leśników.

Stopień wpływu otwarcia unijnych rynków pracy na aspiracje zawodowe okazał się zależny od przewidywanego dla siebie przez badanego poziomu wykształcenia. Wyróżniono następujące poziomy wykształcenia: za I poziom wykształcenia przyjęto wykształcenie zasadnicze zawodowe i średnie, za II poziom – studia I stopnia i magisterskie, a za III poziom – studia podyplomowe i stopnie naukowe. Aż 48,6% tych, którzy planują poprzestać na wykształceniu zasadniczym lub śred-

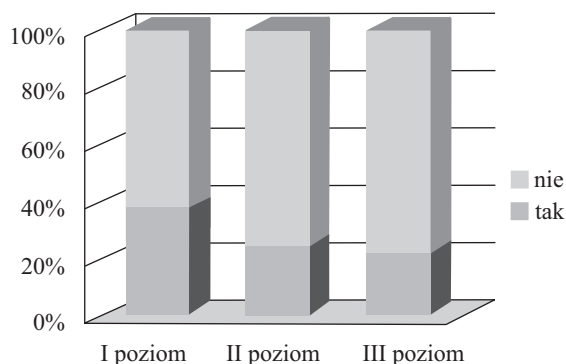
nim kształtowało swoje aspiracje pod wpływem możliwości podejmowania pracy w innych państwach Unii Europejskiej. Dla aspiracji zawodowych uczniów, którzy chcą zdobyć wykształcenie wyższe, jak również tych, którzy planują ukończenie studiów podyplomowych lub uzyskanie stopni naukowych tylko w około 30% przypadków czynnik ten miał znaczenie.

Największy wpływ na aspiracje zawodowe otwarcie unijnych rynków pracy wywarło w grupie osób, których plany edukacyjne mają krótką perspektywę czasową. Uczniowie, którzy planują zakończenie edukacji na zasadniczej szkole zawodowej, mogą być najbardziej nastawieni na poszukiwanie pracy za granicą, ponieważ tam zarobki osób z takim poziomem wykształcenia oraz szanse na znalezienie zatrudnienia są w ich ocenie wyższe niż w kraju. Osoby zamierzające ukończyć wyższe etapy edukacji z jednej strony mogą przypuszczać, że z planowanym przez nich poziomem wykształcenia znajdą satysfakcjonującą także pod względem finansowym pracę w kraju, z drugiej kilkuletnia perspektywa czasowa planów edukacyjnych odracza decyzję dotyczącą zawodu, jak też utrudnia przewidywanie przyszłych potrzeb rynku pracy.

Otwarcie unijnych rynków pracy oddziałuje również na aspiracje dotyczące szkoły ponadgimnazjalnej. Najbardziej wyraźnie różnicującym ten wpływ okazał się poziom planowanego w przyszłości wykształcenia. Największe znaczenie tego czynnika dla zamierzeń związanych ze szkołą ponadgimnazjalną zaobserwowano u tych uczniów, którzy wybierają zakończenie edukacji na zasadniczej szkole zawodowej lub technikum. W grupie uczniów wybierających I poziom wykształcenia 38,5% przyznaje, że otwarcie unijnych rynków pracy miało wpływ na wybór przez nich szkoły ponadgimnazjalnej. Odsetek takich osób w pozostałych dwóch grupach, wyróżnionych ze względu na planowany poziom wykształcenia wynosi około 23% (24,4% dla planowanego poziomu II i 22,8% dla poziomu III). Dane dotyczące związku między wpływem otwarcia unijnych rynków pracy na wybór szkoły ponadgimnazjalnej a planowanym poziomem wykształcenia przedstawiono w tabeli i na wykresie.

Tabela 3. Deklarowany wpływ otwarcia unijnych rynków pracy na aspiracje związane ze szkołą ponadgimnazjalną a plany dotyczące poziomu wykształcenia

Wpływ na aspiracje związane ze szkołą ponadgimnazjalną (N=351)	Planowany poziom wykształcenia (liczba osób i odsetek)			Ogółem
	I poziom	II poziom	III poziom	
Tak	42 (38,5%)	32 (24,4%)	6 (22,8%)	95
Nie	67 (61,5%)	99 (75,6%)	21 (77,8%)	157
Ogółem	109 (100%)	119 (100%)	27 (100%)	252

Wykres 3. Deklarowany wpływ otwarcia unijnych rynków pracy na aspiracje związane ze szkołą ponadgimnazjalną a plany dotyczące poziomu wykształcenia

Najwięcej tych, którzy określili otwarcie unijnych rynków pracy jako decydujące w kształtowaniu się ich aspiracji dotyczących szkoły ponadgimnazjalnej znalazło się wśród uczniów uzyskujących dostateczne lub dobre wyniki w nauce – przyszłych uczniów techników lub zasadniczych szkół zawodowych. Wśród nich odsetek tych, którzy deklarują znaczący wpływ otwarcia rynków pracy na aspiracje dotyczące szkoły jest wyższy niż w innych wyróżnionych ze względu na wyniki w nauce grupach o 29%.

Również zróżnicowany jest wpływ perspektywy możliwości pracy w innym państwie Unii Europejskiej na aspiracje dotyczące planowanego w przyszłości docelowego poziomu wykształcenia. Zależy on przede wszystkim od typu wybranej przez badanego szkoły ponadgimnazjalnej i zamierzeń związanych z długością przyszłej edukacji.

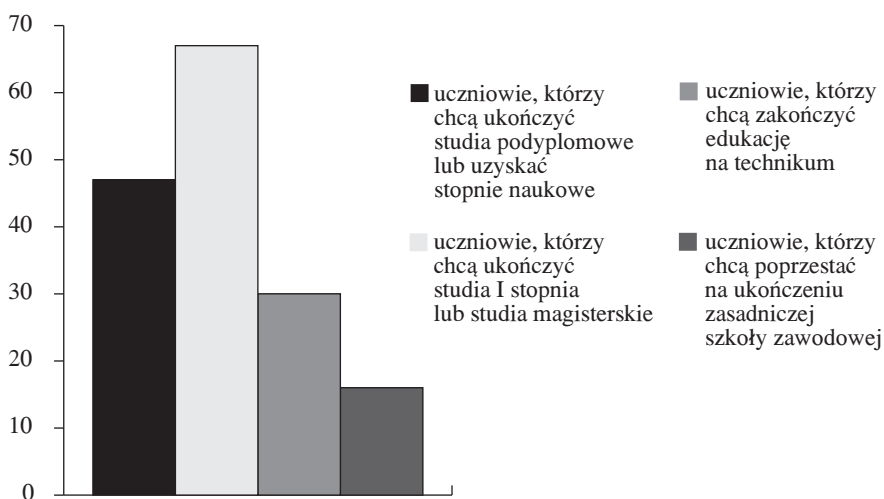
Dla ponad 70% osób, które mają zamiar ukończyć studia I stopnia lub studia magisterskie, ten czynnik okazał się bardzo ważny lub ważny przy określaniu planowanego poziomu wykształcenia. Wpływ taki deklaruje 50% osób, które planują ukończyć studia podyplomowe lub uzyskać stopnie naukowe. Przewidujący zakończenie edukacji na poziomie technikum w 33,6% deklarowali wpływ otwarcia rynków pracy na określony przez nich poziom wykształcenia. Najrzadziej związek ten zachodzi u osób, które chcą ograniczyć swój poziom wykształcenia do ukończenia zasadniczej szkoły zawodowej. Bardzo dużą lub dużą zależność między planowanym poziomem wykształcenia a tym czynnikiem deklaruje tylko 19% spośród nich. Zróżnicowanie wpływu otwarcia unijnych rynków pracy na plany dotyczące poziomu wykształcenia przedstawia wykres 4.

Stąd też najliczniej pogląd o znaczącym wpływie otwarcia unijnych rynków pracy na aspiracje związane z planowanym poziomem wykształcenia reprezen-

towany jest przez uczniów, którzy uzyskują najwyższe stopnie szkolne, wybierających się do liceów lub techników. Zależność tę przedstawiono w tabeli i na wykresie.

Tabela 4. Deklarowany wpływ otwarcia unijnych rynków pracy na aspiracje dotyczące poziomu wykształcenia a typ planowanej szkoły ponadgimnazjalnej

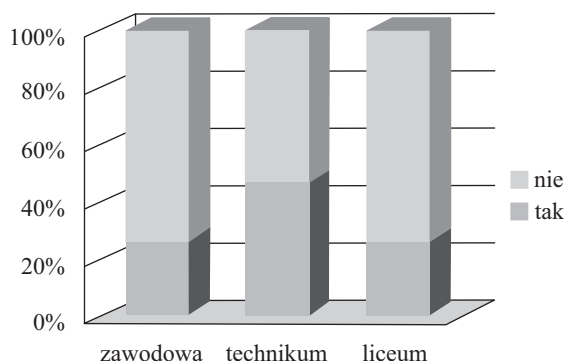
Wpływ na aspiracje dotyczące poziomu wykształcenia (N=351)	Typ szkoły ponadgimnazjalnej (liczba osób i odsetek)			Ogółem
	zawodowa	technikum	liceum	
Tak	12 (26,7%)	63 (47,0%)	49 (48,0%)	122
Nie	33 (73,3%)	71 (53,0%)	53 (52,0%)	159
Ogółem	45 (100%)	134 (100%)	102 (100%)	281

Wykres 4. Procentowy udział osób deklarujących wpływ otwarcia unijnych rynków pracy na aspiracje dotyczące planowanego poziomu wykształcenia

Ci, którzy zamierzają poprzedzić zdobycie zawodu edukacją ogólną, czyli przewidują dla siebie większą liczbę lat kształcenia, wyraźniej dostrzegają i bardziej uwzględniają zależność między poziomem wykształcenia a szansami na zatrudnienie na europejskich rynkach pracy.

Wpływ omawianego czynnika na aspiracje uczniów był zróżnicowany także ze względu na płeć badanych, ich poczucie panowania nad własnym losem i status materialny rodziny.

Wykres 5. Deklarowany wpływ otwarcia unijnych rynków pracy na aspiracje dotyczące poziomu wykształcenia a typ planowanej szkoły ponadgimnazjalnej

Zauważalna jest nieznaczna przewaga chłopców wśród tych, którzy deklarowali bardzo duży wpływ możliwości znalezienia pracy w państwach Unii Europejskiej na projekty związane z zawodem, chłopcy bowiem częściej chcą zakończyć edukację na zasadniczej szkole zawodowej. Za to wśród uczniów, u których zaobserwowano znaczny wpływ otwarcia unijnych rynków pracy na aspiracje dotyczące planowanego poziomu wykształcenia przeważały dziewczęta, ponieważ więcej z nich chce ukończyć studia wyższe.

Poziom zamożności rodziny miał istotne znaczenie dla wpływu możliwości podjęcia w przyszłości pracy w innych państwach Unii Europejskiej na aspiracje zawodowe dwóch najbardziej skrajnych pod względem zamożności grup – najbiedniejszej i najbardziej zamożnej. Zarówno wśród najuboższych, jak i najbogatszych czynnik ten oddziaływał na aspiracje zawodowe mniejszej niż w innych grupach liczby osób. U zamożniejszych uczniów przy wyborze zawodu decydujące są inne czynniki niż troska o znalezienie zatrudnienia, najubożsi natomiast mogą nie mieć nadziei na zmianę swojej sytuacji nawet dzięki odpowiedniemu wyborowi zawodu. Wyraźnie różna jest w zależności od poziomu zamożności rodziny badanych intensywność wpływu otwarcia unijnych rynków pracy na aspiracje dotyczące poziomu wykształcenia. Im wyższy poziom materialny rodziny, tym więcej osób deklaruje, że czynnik ten wywarł znaczący wpływ na ich aspiracje – od 0% wśród najuboższych, 25% w grupie osób przyznających, że w ich rodzinie trzeba odmawiać sobie wielu rzeczy, aby starczyło na życie, 30% spośród średnio sytuowanych, 34% zamożnych i aż 40% najzamożniejszych. Rodziny, w których rodzice mają wyższy poziom wykształcenia, często mają też wyższy status materialny. Dlatego też ich dzieci wyraźniej dostrzegają zależność szans na rynku pracy od poziomu wykształcenia.

Wpływ otwarcia unijnych rynków pracy na edukacyjno-zawodowe aspiracje młodzieży okazał się różny w zależności od stopnia poczucia panowania nad swoim losem. Ci spośród badanych, którzy uważają, że nie mają żadnego wpływu na swoje życie lub ten wpływ postrzegają jako bardzo niewielki częściej twierdzą, że możliwość podjęcia w przyszłości pracy w innych państwach UE wpłynęła na ich plany związane z przyszłym zawodem. Są to najczęściej uczniowie, którzy planują poprzestać na wykształceniu zasadniczym. Odwrotnie jest w przypadku aspiracji dotyczących poziomu wykształcenia. Im większe jest w danej grupie poczucie panowania nad własnym życiem i decydowania o jego przebiegu, tym więcej jest w niej osób, których aspiracje dotyczące poziomu wykształcenia kształtowały się pod wpływem otwarcia unijnych rynków pracy. Czynniki ten okazał się bardzo istotny dla aż 45% spośród tych, którzy uważają, że ich los zależy tylko od nich. Wśród uczniów, którzy uważają, że w ich życiu nic nie zależy od nich nie było nikogo, kto przyznałby, że otwarcie unijnych rynków pracy wywarło wpływ na jego aspiracje dotyczące planowanego w przyszłości poziomu wykształcenia. Im większe poczucie panowania nad przebiegiem swojego życia teraz i w przyszłości, tym więcej w danej grupie osób, które chcą zwiększyć swoje szanse na zatrudnienie na europejskich rynkach pracy poprzez osiągnięcie określonego poziomu wykształcenia.

Z opisanych badań wynika, że intensywność oddziaływania otwarcia unijnych rynków pracy dla polskich pracowników na poszczególne aspiracje w różnych grupach badanych uczniów zależy głównie od zasięgu perspektywy czasowej planowanej dalszej kariery edukacyjnej. Przy planowanej krótkiej edukacji, u osób o najsłabszych wynikach w nauce, zamierzających poprzestać na ukończeniu zasadniczej szkoły zawodowej, najsilniejszemu wpływowi ulegają aspiracje zawodowe. U uczniów, którzy chcą ukończyć studia wyższe, najistotniejszy okazał się wpływ tego czynnika na aspiracje związane z poziomem wykształcenia.

Badania wykazały, że znaczna część gimnazjalistów bierze pod uwagę przy konstruowaniu swoich aspiracji edukacyjnych i zawodowych perspektywę poszukiwania pracy za granicą, jednocześnie uczniowie krytycznie oceniają swoją wiedzę na temat zasad i możliwości podejmowania zatrudnienia w innych państwach Unii Europejskiej. Tylko 9% uznało, że nieźle zna zasady i możliwości podjęcia takiej pracy, 21% uważa, że zna ogólne reguły, 48% orientuje się pobieżnie, a 22% przyznaje, że nic nie wie na ten temat. Im większa znajomość unijnego rynku pracy, tym większe było znaczenie tej wiedzy dla dokonywanych przez badanych planów i wyborów.

Różnicowany jest pogląd młodzieży na łatwość znalezienia w przyszłości pracy w innych państwach Unii Europejskiej: 9% przypuszcza, że będzie im bardzo łatwo znaleźć pracę, 24% sądzi, że łatwo, 44% uważa, że umiarkowanie, a tylko po 1%, że trudno lub bardzo trudno; 22% nie potrafi odpowiedzieć na to pytanie.

Jedna czwarta gimnazjalistów ocenia wymagania stawiane przed pracownikami przez rynki pracy Unii Europejskiej jako wyższe niż w Polsce, 21% sądzi, że są takie same, 14% uważa, że w innych państwach Unii Europejskiej wymagania są niższe i aż 40% przyznaje się do niewiedzy w tej dziedzinie. Ocena ta jest zależna od planów badanych osób, dotyczących dalszego kształcenia w określonym typie szkoły ponadgimnazjalnej. Wśród kandydatów do liceów i techników jest o 13% mniej tych, którzy uważają, że zachodnie rynki pracy stawiają przed pracownikami niższe niż polski wymagania. Najlicniejsza grupa badanych, którzy sądzą, że w innych państwach Unii te wymagania są niższe, jest wśród przyszłych uczniów zasadniczych szkół zawodowych (24%). Jedna czwarta przyszłych absolwentów zawodówek uważa, że rynki zachodnie są mniej wymagające niż polski. Za to najwięcej osób, które przypuszczają, że zachodnie rynki pracy stawiają przed pracownikami wyższe niż polski wymagania jest wśród przyszłych licealistów. Kandydaci do nauki w liceach dokonują bardziej ostrożnej oceny; jednocześnie uczniowie, którzy planują naukę w zasadniczych szkołach zawodowych prawdopodobnie będą, poszukując pracy za granicą aspirować do innych zajęć, najczęściej bardziej dostępnych i gorzej płatnych, niż uczniowie planujący edukację w liceach, dlatego oceniają wymagania rynków pracy Unii Europejskiej jako niższe.

Podobna zależność istnieje między oceną poziomu wymagań zachodnich rynków pracy a planowanym docelowym poziomem wykształcenia. Im wyższy jest poziom planowanego wykształcenia, tym większy jest odsetek przekonanych o wyższych wymaganiach stawianych przed pracownikami przez zachodnie rynki w porównaniu z polskim. Tylko 5% tych, którzy pragną ukończyć studia podyplomowe, w tym doktoranckie przypuszcza, że wymagania te są niższe niż w Polsce; wśród przyszłych absolwentów studiów magisterskich jest takich osób 17%, studiów I stopnia i techników 12%, a wśród chcących zakończyć edukację na zasadniczej szkole zawodowej aż 28%. Ponad jedna czwarta osób, które poprzestaną na ukończeniu zasadniczych szkół zawodowych sądzi, że rynki pracy Unii Europejskiej wymagają od pracownika niższych kwalifikacji i wykształcenia niż polski. To oni jednocześnie najchętniej deklarują chęć wyjazdu do pracy za granicę.

Ze względu na poczucie wpływu na swój los jako czynnik różnicujący ocenę wymagań unijnych rynków pracy można wyróżnić dwie grupy. Do pierwszej z nich należą osoby przeświadczone, że ich los zależy tylko od nich lub że o większości spraw w życiu decydują sami. One częściej niż inne przypuszczają, że te wymagania są wyższe niż na rynku polskim. Ci, którzy wyrażają przekonanie o znikomym wpływie jednostki na swoje życie lub uważający, że w niektórych sprawach wpływ jednostki istnieje, a w większości innych nie, sądzą częściej, że wymagania unijnego rynku są niższe niż naszego.

Ponieważ znaczny odsetek badanych określił wpływ otwarcia unijnych rynków pracy na ustalenie przez nich swoich aspiracji dotyczących poziomu wykształcenia jako istotny, sprawdzono, w jaki sposób przekonanie o tym, że wybrany poziom wykształcenia pozwoli na znalezienie pracy za granicą zależy od poziomu tych aspiracji. Im wyższy jest planowany poziom wykształcenia, tym więcej jest osób, które sądzą, że ten poziom będzie wystarczający, aby znaleźć zatrudnienie. Wraz ze wzrostem planowanego poziomu wykształcenia rośnie odsetek badanych z danej grupy, którzy twierdzą, że zaplanowany poziom wykształcenia w pełni wystarczy do zdobycia zatrudnienia na terenie UE: od 11% wśród planujących ukończenie tylko zasadniczej szkoły zawodowej do 45% wśród tych, którzy mają zamiar ukończyć studia podyplomowe lub uzyskać stopnie naukowe.

Młodzi ludzie są optymistami, jeżeli chodzi o możliwości łatwiejszego znalezienia pracy w wymarzonym przez siebie zawodzie. Łatwiej lub zdecydowanie łatwiej będzie znaleźć pracę w wybranym zawodzie za granicą zdaniem 40% badanych; dla 51% rodzaj wybranego zawodu nie będzie miał znaczenia dla ich szans na pracę w innych państwach Unii Europejskiej.

Wśród osób, które uważają, że w wybranym przez nich zawodzie będzie im zdecydowanie łatwiej lub łatwiej znaleźć pracę na terenie Unii Europejskiej dominują ci, którzy wybierają zawody inżynierskie i związane z transportem – ponad 80% z nich tak uważa. Przypuszcza tak też ponad 70% przyszłych pracowników służby zdrowia, ponad 60% tych, którzy chcą pracować w turystyce i budownictwie i ponad 50% przyszłych informatyków i pracowników gastronomii. Wśród osób, które sądzą, że w wybranym zawodzie będzie im trudniej lub zdecydowanie trudniej znaleźć pracę przeważają prawnicy (19%), przyszli budowlańcy (11%), pracownicy edukacji (9%). Poziomem wymagań, stawianych pracownikom przez unijne rynki pracy nie byli zainteresowani młodzi ludzie pragnący zostać rolnikami, ogrodnikami, pracownikami kultury i sztuki i środków przekazu, jak też zdecydowana większość przyszłych ekonomistów i bankierów, pedagogów, wojskowych, policjantów i strażaków oraz ponad połowa przyszłych właścicieli firm, architektów, tłumaczy, mechaników, fryzjerów i kosmetyczek. Są to zawody wybierane przez osoby, które deklarowały wcześniej brak wpływu otwarcia unijnych rynków pracy na ich aspiracje zawodowe. Kandydaci do nich będą raczej szukać pracy w kraju lub sami stworzą sobie miejsca pracy, niezależniąc się od ofert rynku.

Uczniowie gimnazjum w większości są świadomi, że poprawienie wyników w nauce wpłynęłoby w dalszej perspektywie na zwiększenie ich szans zdobycia pracy w państwach Unii Europejskiej. Aż 27% badanych przyznaje, że wpłynęłoby znacząco, 41% przypuszcza, że poprawienie wyników raczej wpłynęłoby na zwiększenie szans, 11% uczniów uważa, że raczej nie wpłynęłoby, a że na pewno nie wpłynęłoby 10%; 11% stwierdziło, że nie wie, czy miałyby to znaczenie.

Świadomość, że poprawienie wyników w nauce znacząco wpłynęłoby na ich przyszłe szanse uzyskania zatrudnienia w innych państwach Unii Europejskiej rośnie od 17% wśród kandydatów do zasadniczych szkół zawodowych, 26% w grupie przyszłych uczniów techników do 34% chcących kontynuować naukę w liceach. Im wyższy jest planowany poziom wykształcenia, tym więcej jest przeświadczonych, że poprawienie wyników w nauce zwiększa szanse na zatrudnienie w przyszłości za granicą.

Im głębsze przekonanie o możliwości kierowania przez jednostkę swoim losem, tym częściej wyrażany jest pogląd o wpływie lepszych wyników w nauce na zwiększenie możliwości znalezienia zatrudnienia w przyszłości. Wśród osób uważających, że poprawienie wyników w nauce na pewno nie wpłynęłoby w dalszej perspektywie na zwiększenie ich szans na zatrudnienie na którymś z europejskich rynków pracy dominują przeświadczeni o niewielkim lub żadnym wpływie jednostki na swoje życie. Osoby te, zakładając, że nie mają możliwości decydowania o swoim życiu nie wierzą również, że ich wysiłki w zakresie edukacji poprawią ich los, dlatego nie podejmują ich.

Otwarcie unijnych rynków pracy dla polskich pracowników stwarza niespotykane dotąd możliwości, ale też rodzi określone problemy i zagrożenia. Tymczasem wiedzę młodzieży na temat pracy za granicą kształtują głównie skupiające się na sensacji i traktujące zagadnienie powierzchownie media lub bliscy i znajomi, którzy często przekazują wiadomości wyrywkowe i oparte na jednostkowych doświadczeniach.

Wyraźny jest niedostatek wiedzy o zasadach zatrudniania Polaków, wymaganiach stawianych pracownikom pod względem wykształcenia i kwalifikacji oraz potrzebach unijnych rynków pracy. Tylko 12% uczniów w trakcie spotkań z doradcami zawodowymi uzyskało jakiegokolwiek informacje na ten temat. Młodzież w zdecydowanej większości czuje się niedoinformowana i oczekuje rzetelnej i konkretnej wiedzy przede wszystkim od szkoły. Ponieważ przed pracownikami z Polski, w tym również przed obecnymi gimnazjalistami, otworzyły się możliwości podejmowania pracy na obszarze całej Unii Europejskiej, treści dotyczące innych niż polski rynków pracy muszą pojawić się w czasie zajęć doradców zawodowych z młodzieżą gimnazjalną. Nie ma także na razie dobrych programów edukacyjnych na ten temat w środkach przekazu.

Na podstawie niepełnych informacji gimnazjaliści, szczególnie ci, którzy wybierają się do zasadniczych szkół zawodowych, tworzą wyidealizowaną wizję pracy za granicą, dobrze płatnej i czekającej na każdego, bez względu na zawód i poziom wykształcenia. Część spośród osób, które planują dalsze kształcenie w zasadniczej szkole zawodowej i zaprzestanie edukacji po jej ukończeniu łączy kilka cech. Są to: duży wpływ otwarcia rynków pracy na ich aspiracje zawodowe, brak wpływu na aspiracje dotyczące planowanego poziomu wykształcenia, oce-

nianie wymagań, stawianych przed pracownikami przez europejskie rynki pracy pod względem wykształcenia i kwalifikacji jako niższych od polskiego i jednocześnie stojące z tym w sprzeczności przeświadczenie, że wykształcenie na poziomie zasadniczej szkoły zawodowej może nie wystarczyć do zdobycia pracy za granicą; pogląd, że poprawa wyników w nauce nie miałaby znaczenia dla szans zatrudnienia na unijnym rynku pracy oraz przekonanie o braku wpływu jednostki na swój los. Te właśnie osoby najczęściej przyznają, że ich wiedza o funkcjonowaniu unijnych rynków pracy, ich wymaganiach i zasadach podejmowania pracy przez Polaków jest niewielka; jednocześnie częściej niż inne chcą poszukiwać w przyszłości pracy za granicą. Grupa ta liczy około 9% wszystkich badanych i powinna być objęta szczególną pomocą doradców zawodowych.

Odmienne wsparcie, w postaci stworzenia ofert zatrudnienia w kraju, powinno być skierowane do uczniów wybierających ukończenie studiów wyższych pod wpływem chęci zwiększenia swoich szans na europejskim rynku pracy. Część z tych osób uważa, że samo ukończenie jakichkolwiek studiów da im zatrudnienie zarówno w Polsce, jak i za granicą. Proponowane młodzieży kierunki studiów powinny bardziej odpowiadać potrzebom przyszłego rynku pracy w Polsce.

Istnieje zatem konieczność wyposażenia młodzieży w pełną, praktyczną wiedzę na temat zasad zatrudniania Polaków w poszczególnych państwach Unii Europejskiej, wymagań dotyczących przygotowania zawodowego i poziomu wykształcenia, zasad bezpiecznego poszukiwania pracy, przepisów dotyczących uznawania dyplomów i kwalifikacji. Powinno być to zadaniem szkolnych doradców zawodowych. Uczniowie powinni też mieć ugruntowane przekonanie o konieczności sprawnego posługiwania się językiem obcym i utrwaloną postawę ciągłego doksztalcania. Pracujący z młodzieżą doradcy zawodowi i pedagodzy nie mogą również pomijać problemów związanych z pracą za granicą, zarówno wynikających z niepewności sytuacji ekonomicznej w Europie, jak też z różnic kulturowych, a także z trudności emocjonalnych emigrantów zarobkowych i ich rodzin.

Bibliografia

- Bednarczyk-Jama N., *Aspiracje edukacyjno-zawodowe uczniów szkół ponadgimnazjalnych*, Warszawa 2008.
- Bogaj M., *Przemiany aspiracji edukacyjnych młodzieży (1945-2004)*, „Edukacja i Dialog” 2005, nr 3.
- Furmanek W., *Rynek pracy w zmieniającej się rzeczywistości*, [w:] R. Gerlach (red.), *Edukacja zawodowa w aspekcie przemian społeczno-gospodarczych. Wyzwania – szanse – zagrożenia*, Bydgoszcz 2007.
- Gawel-Luty E., *Aspiracje zawodowe współczesnej młodzieży. Perspektywa badawcza*, [w:] R. Gerlach, A. Kulpa-Puczyńska, R. Tomaszewska-Lipiec (red.), *Wybrane problemy pedagogiki pracy w aspekcie przygotowania do zatrudnienia*, Bydgoszcz 2008.

- Kwiatkowski S.M., Bogaj A., Baraniak B., *Pedagogika pracy*, Warszawa 2007.
- Laska E.I., *Aspiracje edukacyjne i zawodowe w warunkach przemian społecznych i gospodarczych*, [w:] R. Gerlach (red.), *Praca człowieka w XXI wieku. Konteksty – wyzwania – zagrożenia*, Bydgoszcz 2008.
- Mandrzejewska-Smól I., *Edukacyjno-zawodowe wybory młodzieży gimnazjalnej*, Bydgoszcz 2010.
- Parzęcki R., *Plany edukacyjno-zawodowe młodzieży w stadium eksploracji*, Włocławek 2003.
- Piorunek M., *Projektowanie przyszłości edukacyjno-zawodowej w okresie adolescencji*, Poznań 2004.
- Skorny Z., *Aspiracje młodzieży oraz kierujące nimi prawidłowości*, Wrocław 1980.
- Strykowska M., *Globalizacja a kariery zawodowe*, [w:] Z. Blok (red.), *Spoleczne problemy globalizacji*, Człowiek i społeczeństwo, t. XIX, Poznań 2001.
- Szczepaniak A., *Preferencje zawodowe gimnazjalistów*, „Edukacja i Dialog” 2005, nr 8.
- Tomaszewska-Lipiec R., *Młodzież wobec wyzwań świata pracy*, [w:] R. Gerlach (red.), *Praca człowieka w XXI wieku. Konteksty – wyzwania – zagrożenia*, Bydgoszcz 2008.

Streszczenie

Otwarcie unijnych rynków pracy dla polskich pracowników i pojawienie się możliwości poszukiwania w przyszłości zatrudnienia w innych państwach Unii Europejskiej przez obecnych gimnazjalistów okazało się znaczące dla aspiracji edukacyjno-zawodowych około 40% badanych.

Pod względem wpływu otwarcia unijnych rynków pracy na aspiracje edukacyjno-zawodowe badaną młodzież można podzielić na trzy grupy, różniące się przede wszystkim wynikami w nauce.

Intensywność oddziaływania otwarcia unijnych rynków pracy dla polskich pracowników na poszczególne aspiracje w różnych grupach badanych uczniów zależy od zasięgu perspektywy czasowej planowanej dalszej kariery edukacyjnej. Przy planowanej krótkiej edukacji, u osób o najsłabszych wynikach w nauce, zamierzających poprzestać na ukończeniu zasadniczej szkoły zawodowej, najsilniejszemu wpływowi ulegają aspiracje zawodowe.

U uczniów uzyskujących przeciętne wyniki w nauce, wybierających naukę w technikum lub szkołach zasadniczych, ale planujących zdobyć w przyszłości wykształcenie średnie, najsilniejszy wpływ odnotowano na aspiracje związane ze szkołą ponadgimnazjalną.

Gdy badany osiąga bardzo dobre wyniki w nauce i przewiduje podjęcie w przyszłości długotrwałego kształcenia i ukończenie studiów, wówczas najbardziej istotny okazuje się ten czynnik dla aspiracji dotyczących poziomu planowanego wykształcenia.

The opening of the EU labour markets vs. educational and professional aspirations among grammar school pupils

Summary

The opening of the EU labour markets for Polish employees and the emergence of the chance to search employment in other EU countries by present grammar school pupils, turned out to be significant for educational and career aspirations for about 40 per cent of those who responded.

As far as the influence of the opening labour markets on the aspirations concerning career and education is concerned, the researched youth can be divided into three groups. These groups differ in the results in learning.

Intensity of the impact that the opening of the markets for Polish workers has on particular aspirations in different groups of the respondents depends on the scope of the time perspective of the planned educational career. If short education is planned by the people who have the poorest learning results and who are going to cease their education after basic vocational school, the most influenced aspect are their career aspirations.

At pupils who have average learning results and choose their education in secondary technical school or basic vocational school but they are planning to have secondary education in the future, the opening of the EU markets influenced most their aspirations connected with post-secondary school.

When respondents has very good results in their education and they are going to engage themselves in long-lasting learning and completion of studies, then the opening of the EU market labours seems to be most influential for the aspirations related to the level of the planned education.